

ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพวันวงศ์ กับหอสมุดกลาง

อัมพร ทีชะระ*

๗๗๗๗๗๗๗๗๗

หอสมุดกลางซึ่งปัจจุบันเป็นหน่วยงานหนึ่งของสถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้มีบทบาทในด้านบริการสื่อสิ่งพิมพ์มาช้านาน แม้ในขั้นต้นก่อน พ.ศ.2496 จะมีสภาพเป็นเพียงห้องเก็บหนังสือห้องเดียวบนชั้น 2 ของอาคารมหาจุฬาลงกรณ์ด้านถนน อังรี ดุรงค์ แต่ทรัพยากรที่รวบรวมไว้ล้วนเป็นหนังสือวิชาการ และหนังสือหายากที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซื้อมาจากห้องสมุดของบุคคลสำคัญหลายท่าน หรือได้รับมอบจากนักวิชาการผู้มีผลงานชั้นนำของประเทศไทย เช่น พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เป็นต้น

ส่วนในด้านบุคลากร “บรรณารักษ์หอสมุดกลาง” เป็นตำแหน่งกิตติมศักดิ์ของเลขาธิการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีผู้ช่วยบรรณารักษ์เป็นผู้บริหารงานแทน ผู้ช่วยบรรณารักษ์ท่านหนึ่งซึ่งต่อมาได้ดำรงตำแหน่งบรรณารักษ์หอสมุดกลาง ระหว่าง พ.ศ.2500-2518 และได้พัฒนาหอสมุดกลางเป็นห้องสมุดอุดมศึกษาที่ทันสมัยแห่งหนึ่งของยุคนั้น คือ ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพวันวงศ์

ตามประวัติการทำงาน ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพวันวงศ์ เข้ารับราชการที่คณะอักษรศาสตร์ เมื่อจบการศึกษาระดับปริญญาตรี ใน พ.ศ. 2486 ได้รับบรรจุเป็นอาจารย์ภาควิชาภาษาไทยและโบราณคดีวันออก เมื่อ พ.ศ. 2490 ต่อมา พ.ศ.2495 ได้รับทุนจาก Simmons College กับมูลนิธิ Fullbright ไปศึกษาต่อระดับปริญญาโททางบรรณารักษศาสตร์ที่สหรัฐอเมริกา และเมื่อเรียนสำเร็จแล้วได้กลับมาปฏิบัติหน้าที่ผู้ช่วยบรรณารักษ์หอสมุดกลาง ใน พ.ศ.2496 ซึ่งเป็นปีแรกของงบประมาณต่อเนื่อง 3 ปี (พ.ศ.2496 - 2499) สำหรับให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสร้างตึก ซึ่งปัจจุบัน เรียกว่า อาคารมหาชิราวุธ

ตามแผนงาน อาคารที่สร้างใหม่จะมีรูปแบบภายนอกเช่นเดียวกับอาคารหลังแรกของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คืออาคารมหาจุฬาลงกรณ์ซึ่งมี 2 ชั้น แต่โครงสร้างภายในแตกต่างกัน เพราะอาคารใหม่จะสร้างเป็นตึก 3 ชั้นพร้อมด้วยห้องใต้ดินและมีระเบียงเชื่อมต่อกันให้ดูเป็นตึกคู่กับอาคารเดิมด้วย สถาปนิกผู้รับผิดชอบในการก่อสร้าง คือ ศาสตราจารย์บุญยง นิโครธานนท์ แห่งคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

*ข้าราชการบำนาญ อดีตรองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การก่อสร้างอาคารเสร็จเรียบร้อยลงทีละส่วนบนพื้นที่ซึ่งเป็นตงโสนออกดอกสีเหลืองสะพรั่ง ปีกด้านถนนอังรี ดูนังต์ เริ่มใช้งานได้ใน พ.ศ. 2497 หอสมุดกลางใช้พื้นที่ชั้นที่ 2 ซึ่ง ปัจจุบัน คือ ห้องทองอยู่ นาควัชร ของศูนย์สารนิเทศมนุษยศาสตร์เป็นห้องอ่านหนังสือทั่วไปกับห้องอ่านหนังสืออ้างอิง ส่วนชั้นที่ 3 จัดเป็นห้องเก็บหนังสือที่ขนย้ายมาจากอาคารมหาจุฬาลงกรณ์ สำหรับชั้นที่ 1 และห้องใต้ดินนั้น คณะครุศาสตร์ได้ใช้เป็นที่ทำการชั่วคราวก่อนที่จะมีการก่อสร้างคณะครุศาสตร์ในปัจจุบัน

สิ่งใหม่ในอาคารใหม่ คือการให้บริการแบบชั้นเปิด (open shelves) หอสมุดกลางได้ใช้การจัดหมู่ระบบทศนิยมของดิวอี้ ตั้งแต่สมัยที่ศาสตราจารย์สุกิจ นิมมานเหมินทร์ เป็นบรรณารักษ์แต่หนังสือเหล่านี้เก็บไว้ในตู้ เมื่อศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพวงศ์ นำมาจัดใหม่ในชั้นเปิดจึงเป็นที่พอใจของผู้ใช้ห้องสมุดมาก ดังที่นิติตคณะอักษรศาสตร์ผู้เข้าเรียนชั้นปีที่ 1 ใน พ.ศ. 2497 ได้เขียนบรรยายไว้ว่า

ในตอนนั้นพวกเราบางคนยังไม่รู้ว่าสารานุกรมคืออะไรก็มี บรรณารักษ์ทำหน้าที่อะไรก็มี แต่รู้ว่าอาจารย์สุทธิลักษณ์ทำงานอยู่ที่นั่น และเวลาไปใช้ห้องสมุดก็พอใจที่มีโต๊ะนั่งอ่านสบาย ๆ เห็นทิวทัศน์เป็นต้นไม้สีเขียวรอบ ๆ ระเบียงตึก พอใจที่มีหนังสือบทความภาษาอังกฤษตรงกับที่เรียนในชั้น พอใจที่มีโอกาสสัมผัสหนังสือได้เองต่างกับตู้ใส่กุญแจของห้องสมุดโรงเรียน (บรรณารักษ์-นักเขียน 2527: 32-33)

การก่อสร้างเสร็จบริบูรณ์ใน พ.ศ.2498 และได้มีพิธีเปิดอาคารใหม่ที่เรียกกันว่า “ตึกหอสมุดกลาง” อย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2500 โดย จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในยุคนั้น

ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพวงศ์ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นบรรณารักษ์หอสมุดกลางใน พ.ศ.2500 ด้วยเช่นเดียวกัน และได้บริหารงานต่อมาอีกเกือบ 2 ทศวรรษ บริการของหอสมุดกลางที่นิติตจุฬาลงกรณ์สมัยนั้นคุ้นเคยดี ได้แก่ ห้องอ่านวารสารที่มีทั้งหนังสือพิมพ์ นิตยสาร นักร้อยรายการ บริเวณห้องโถงชั้นล่าง บนชั้นที่ 2 ด้านหอประชุมจัดเป็นแผนกบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า ซึ่งมีทั้งสารานุกรม พจนานุกรม ตลอดจนหนังสืออ้างอิงเฉพาะวิชา ฯลฯ อยู่ต่อเนื่องกับห้องหนังสือเพื่อการค้นคว้าพิเศษ (special collection) 2 ห้อง ได้แก่ ห้องหนังสือเกี่ยวกับประเทศไทยที่พิมพ์เผยแพร่เป็นภาษาต่างประเทศ “THAILAND COLLECTION” อันเป็นแหล่งข้อมูลที่มีคุณค่ายิ่งสำหรับการวิจัยจากเอกสารเกี่ยวกับประเทศไทยและดินแดนสุวรรณภูมิกับ “ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ” ซึ่งจัดเป็นห้องสมุดอนุสรณ์เก็บหนังสือส่วนพระองค์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถที่พระโอรสและพระธิดาได้ประทานให้ห้องสมุดกลาง หนังสือในห้องนี้ล้วนเป็นหนังสือมีค่าหายากทั้งในด้านเนื้อหา /

การจัดพิมพ์อย่างประณีตสวยงามทั้งสิ้น ที่มุมหนึ่งในห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถมีบริการหนังสือของสำหรับหนังสือที่อาจารย์กำหนดให้อ่านประกอบการสอนและมีเครื่องถ่ายสำเนาเอกสารซึ่งอาจกล่าวได้ว่าศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ได้นำมาใช้ในบริการห้องสมุดเป็นคนแรก ส่วนชั้นที่ 2 ด้านถนนอังรี ดูนังต์ ให้บริการจ่ายรับหนังสือทั่วไปทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ พร้อมด้วยบัตรรายการที่เป็นสหบัตร (union catalog) เพื่อช่วยการค้นหาหนังสือทั้งในหอสมุดกลางและห้องสมุดคณะต่าง ๆ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเช่นเดียวกับการค้นจาก “CHULALINET” ในปัจจุบัน ส่วนบนชั้นที่ 3 จัดบริการโสตทัศนศึกษา มีห้องสมุดดนตรีซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานเงินสำหรับซื้อแผ่นเสียงในระยะเริ่มต้น ระหว่าง 12.00-13.00 น. ทุกวันจันทร์ – ศุกร์ ห้องสมุดดนตรีมีการเสนอเพลงเพื่อสันตนาการและมีปาฐกถาพิเศษ เพื่อความรู้ทางด้านดนตรีเป็นครั้งคราว

ตัวอาคารที่สง่างามและบริการห้องสมุดที่ทันสมัยสำหรับยุคนั้น ทำให้ภาพลักษณ์ของหอสมุดกลางเป็นที่ประทับใจของผู้ใช้ห้องสมุด แต่สำหรับศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ แล้ว ปัญหาแรกของการพัฒนาหอสมุดกลางขั้นต่อไปให้ทันกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 คือการใช้อาคารที่สร้างขึ้นตามแบบสถาปัตยกรรมไทยเป็นห้องสมุด เพราะห้องเพดานสูงแบบท้องพระโรงมีประตูรายรอบทุกด้าน เพื่อถ่ายเทอากาศนั้นเมื่อตัดแปลงใช้ชั้นหนังสือกันเป็นห้องอ่านหนังสือหรือห้องอ่านวารสารก็ทำให้เสียความงดงามทางสถาปัตยกรรม สิ้นเปลืองในการติดตั้งไฟแสงสว่างเครื่องปรับอากาศและเครื่องอิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ ดังนั้นจึงได้เสนอผ่านคณะกรรมการห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้มหาวิทยาลัยพิจารณาสร้างอาคารหลังใหม่ที่ทันสมัย ถูกต้องตามแบบแผนของห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่อไป

ปัญหาสำคัญอีกข้อหนึ่ง คือบุคลากรที่ปฏิบัติงานต่าง ๆ ให้หอสมุดกลางในขณะนั้นคือ อาจารย์ของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ ซึ่งมีภารกิจในด้านการสอนด้วย โดยเฉพาะเมื่อภาควิชาได้พัฒนาหลักสูตรจนถึงระดับปริญญาโท การสอนทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ก็กับการช่วยปฏิบัติงานของหอสมุดกลางจึงเป็นภาระงานที่หนัก สำหรับคณาจารย์เพียง 10 คน

เมื่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีแผนการแน่นอนที่จะสร้างสถาบันวิทยบริการปัจจุบันขึ้น ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ จึงได้ลาออกจากตำแหน่ง บรรณารักษ์หอสมุดกลางเพื่อปฏิบัติงานเป็นหัวหน้าแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์เพียงตำแหน่งเดียว เมื่อ พ.ศ.2518 และหอสมุดกลางก็ได้ย้ายมาอยู่ที่อาคารสถาบันวิทยบริการเมื่อสร้างเสร็จเรียบร้อยใน พ.ศ.2525

ในแง่วิชาการ ผลงานของศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ กับหอสมุดกลาง จึงเป็นการนำทางบริการห้องสมุดของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจากห้องเก็บหนังสือมาเป็นห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่เพียบพร้อมในระบบมือ (manual system) เพื่อก้าวเข้าสู่บริการห้องสมุดออนไลน์ ดังในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

บรรณารักษ์-นักเขียน. พระนคร. ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2527.

สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์. “หอสมุดกลางในอดีต.” ใน *ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๔๒๙-๒๕๐๙*,
73-92. พระนคร: โรงพิมพ์ของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2510.

อัมพร ทีชะระ. “หอสมุดกลางกับความเฉื่อยชาไม่มีกำหนด.” *อักษรศาสตร์วิจารณ์* 1 (มีนาคม
2517): 3-7.

๗๗๗๗๗๗๗๗๗๗

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย